

Magdalena Majchrzak

Uniwersytet Szczeciński

DETERMINANTY KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARKI – UJĘCIE TEORETYCZNE

1. Wstęp

Rozwój badań nad konkurencyjnością zmierza w kierunku bardziej kompleksowego ujęcia tego zagadnienia, które obok aspektu międzynarodowego będzie obejmowało także kondycję gospodarki w skali makro-, mezo- i mikroekonomicznej. Takie ujęcie konkurencyjności pozwala na wyróżnienie wskaźników konkurencyjności eksportowej, technologicznej i regionalnej¹. O konkurencyjności przy tym w coraz większym stopniu decydują jakościowe determinanty związane m.in. z postępem technologicznym, innowacjami, systemami zarządzania, strategiami marketingowymi i korzyściami skali.

Konkurencyjność jest kategorią wielopłaszczyznową, co utrudnia jednoznacznej jej zdefiniowanie. **Światowe Forum Ekonomiczne w Lozannie** w roku 1994 odniosło ją do „zdolności kraju lub przedsiębiorstwa do tworzenia większego bogactwa niż konkurenci na rynku światowym”². **OECD** zaproponowała definicję konkurencyjności (przyjętą przez **Komisję Europejską** EC 1997, 1998, 1999), zdającą się oddawać istotę (uniwersalność) tego zagadnienia. Przedstawia ona konkurencyjność jako „zdolność firm, sektorów, regionów, krajów i obszarów ponadnarodowych do generowania relatywnie wysokich przychodów czynników produkcji i relatywnie wysokiego poziomu zatrudnienia w warunkach trwałego poddania się konkurencji międzynarodowej”³. Zwraca to uwagę na trzy płaszczyzny konkurencyjności, mianowicie:

- zdolność do tworzenia i utrzymywania wysokich dochodów czynników produkcji w drodze podnoszenia produktywności,
- zdolność do kreowania i wzrostu zatrudnienia,
- utrzymywanie wysokiego stopnia otwarcia na konkurencję międzynarodową.

¹ A. Zielińska-Głębocka, *Podstawowe koncepcje i determinanty konkurencyjności*, [w:] *Konkurencyjność przemysłowa Polski w procesie integracji z Unią Europejską. Teoria, praktyka, polityka*, red. A. Zielińska-Głębocka, Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2000, s. 11-13.

² *The World Competitiveness Report 1994*, World Economic Forum, Lausanne 1994, s. 18.

³ A. Zielińska-Głębocka, wyd. cyt., s. 13.

Definicja ta, obowiązująca w oficjalnych dokumentach UE, nie wyklucza innych interpretacji tego pojęcia. Na przykład **S. Flejterski**, w roku 1984 tworząc uniwersalną definicję, zinterpretował konkurencyjność jako „zdolność do projektowania, wytwarzania i sprzedawania towarów (usług⁴), których ceny, jakość i inne walory są bardziej atrakcyjne od odpowiednich cech towarów (usług) oferowanych przez konkurentów (w przypadku konkurencyjności międzynarodowej konkurentów zagranicznych)⁵. Zwolennikiem szerokiego ujęcia problemu jest również **W. Grzywacz**, według którego konkurencyjność powinna być postrzegana jako „zdolność gospodarki lub jej dowolnego elementu (działu, gałęzi, przedsiębiorstwa, regionu) do uzyskiwania korzyści z działalności gospodarczej”⁶. Konkurencyjność jako zbiór pewnych umiejętności interpretuje również **M. Gorynia**. Zdaniem autora konkurencyjność oznacza „umiejętność konkurowania, a więc działania i przetrwania w konkurencyjnym otoczeniu”⁷. Spełnieniu tego założenia sprzyjają określone determinanty, których charakterystyce poświęcony jest niniejszy artykuł.

2. Determinanty konkurencyjności gospodarki

Konkurencyjność gospodarki jest pojęciem wieloznacznym, mającym wymiar wewnętrzny, zewnętrzny, statyczny i dynamiczny. Analiza poziomu konkurencyjności w skali makro jest przedmiotem zainteresowania wielu podmiotów. Do uznanych publikacji w tym zakresie należą m.in. *World Competitiveness Yearbook* opracowywany przez **International Institute for Management Development (IMD)** oraz *Global Competitiveness Report* przygotowywany przez **World Economic Forum**.

Według IMD międzynarodowa konkurencyjność przedsiębiorstw stanowi podstawę do oceny konkurencyjności kraju, wyraźnie jednak oddzielono te pojęcia. Przyjęto nawet, że przedsiębiorstwa tworzą wartość ekonomiczną, jednak ich wyniki są determinowane otoczeniem konkurencyjnym, w którym funkcjonują. Parametry determinujące otoczenie konkurencyjne obejmują 331 szczegółowych zagadnień⁸, przy czym warto dodać, że zarówno liczba krajów (55 krajów w roku 2008), jak i zmiennych opisujących dany czynnik konkurencyjności nie jest stała. W każdym raporcie, a są one przygotowywane od roku 1989, wprowadzane są zmiany. Informacje zawarte w tab. 1 dotyczą raportu opublikowanego w roku 2008.

Tabela 1 wskazuje na podział przez IMD **czynników konkurencyjności gospodarki** na cztery zasadnicze grupy:

⁴ Przepis własny autorki pracy.

⁵ S. Flejterski, *Istota i mierzenie konkurencyjności międzynarodowej*, „Gospodarka Planowa” 1984, nr 9, s. 391.

⁶ W. Grzywacz, *Współczesne problemy polityki gospodarczej*, PTE, Szczecin 1999, s. 90.

⁷ M. Gorynia, *Zachowania przedsiębiorstw w okresie transformacji. Mikroekonomia podejścia*, AE, Poznań 1998, s. 35.

⁸ <http://www.imd.ch/research/publications/wcy/Content.cfm>, 29.11.2008.

- wyniki działalności ekonomicznej,
- efektywność państwa,
- efektywność biznesu,
- infrastrukturę.

Tabela 1. Determinanty konkurencyjności gospodarki według IMD

Determinanty	Liczba zmiennych	Wskaźniki szczegółowe	Liczba zmiennych
Wyniki działalności ekonomicznej	80	Gospodarka krajowa	28
		Handel międzynarodowy	21
		Inwestycje zagraniczne	19
		Zatrudnienie	8
		Ceny	4
Efektywność państwa	73	Finanse publiczne	12
		Polityka fiskalna	14
		Struktura instytucjonalna	15
		Prawo gospodarcze	21
		Struktura społeczna	11
Efektywność biznesu	70	Wydajność	11
		Rynek pracy	22
		Finanse	20
		Zarządzanie	10
		Postawy i wartości	7
Infrastruktura	108	Podstawowa	24
		Technologiczna	21
		Naukowa	22
		Zdrowie i środowisko naturalne	22
		Edukacja	19

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Competitiveness Factors and Criteria*, http://www.imd.ch/research/publications/wcy/Factors_and_criteria.cfm, 29.11.2008.

W raporcie z roku 2008 największa liczba zmiennych opisuje infrastrukturę, przy czym większość z nich odnosi się do infrastruktury naukowo-technicznej, co może wskazywać na istotny wpływ nowoczesnych technologii na konkurencyjność kraju. Inne zasady grupowania zmiennych przyjął WEF (por. tab. 2).

Tabela 2 wskazuje na podział przez WEF **czynników konkurencyjności** na trzy zasadnicze grupy:

- warunki podstawowe,
- podniesienie efektywności,
- innowacje i inne czynniki.

W tym rankingu, obejmującym łącznie 90 wskaźników, również istotne miejsce zajmują innowacje i technologia (łącznie 23 wskaźniki). Nieco inna hierarchia ważności czynników konkurencyjności w porównywanych rankingach wynika m.in. z faktu, że przedmiotem analizy IMD jest makrokonkurencyjność, z kolei WEF bada konkurencyjność w skali zarówno makro, jak i mikro.

Tabela 2. Determinanty konkurencyjności gospodarki według WEF

Determinanty	Liczba zmiennych	Wskaźniki szczegółowe	Liczba zmiennych
Warunki podstawowe	36	Otoczenie instytucjonalne	15
		Infrastruktura	6
		Warunki makroekonomiczne	6
		Zdrowie i szkolnictwo podstawowe	9
Podniesienie efektywności	38	Szkolnictwo wyższe i szkolenia	7
		Efektywność rynku	24
		Technologia	7
Innowacje i inne czynniki	16	Kultura biznesu	8
		Innowacje	8

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *The Competitiveness Indexes*, http://www.weforum.org/fweblive/groups/public/documents/wef_member_pdf/ger_06_07_1_1_geindexs.pdf, 29.11.2008.

Odmienne układy determinantów konkurencyjności proponują **W. Bieńkowski** i **P. Sadza**. W odniesieniu do konkurencyjności gospodarki, jako długookresowej zdolności do konkurencyjności, wśród czynników konkurencyjności wymieniają⁹:

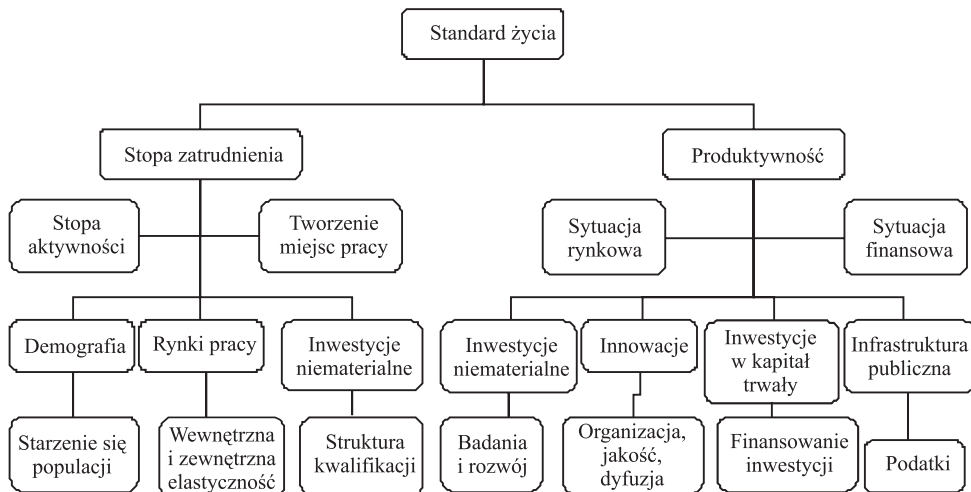
- wielkość posiadanych zasobów naturalnych (w wielkościach zarówno bezwzględnych, jak i względnych) z uwzględnieniem położenia, klimatu, naturalnych dróg wodnych itp.,
- odziedziczoną po poprzednich pokoleniach szeroko rozumianą infrastrukturę, często ujmowaną szerzej – jako nagromadzone bogactwo (*accumulated wealth*),
- wielkość i jakość zasobów ludzkich, to znaczy strukturę wieku, płci, wykształcenie, również mobilność poziomą i pionową, ale także zwyczaje (np. etos pracy),
- wielkość zasobów technologicznych (wielkości względne i bezwzględne),
- wielkość zasobów kapitałowych, nie tylko w kategoriach bezwzględnych czy względnych, ale również ujawnioną w jakości systemu finansowego (bankowego), bogactwie jego oferty produktowej, zdolności do korzystania z „oszczędności zagranicznych” itp.,
- podatność na uleganie wpływom otoczenia międzynarodowego i/lub możliwość wywierania wpływu na to otoczenie dzięki swojej atrakcyjności militarnej, ekonomicznej, kulturowej (w tym religijnej), językowej, związkom etnicznym itp.

Zaprezentowane czynniki przedstawiają konkurencyjność danej gospodarki z punktu widzenia posiadanych zasobów, co z powodu pasywności nie gwarantuje podnoszenia konkurencyjności ze względu na możliwość niewłaściwego ich wykorzystania. Przedstawiony w dalszej części tekstu zestaw czynników zawiera element dynamiczny pozwalający zamienić posiadany potencjał (*assets*) w nową jakość w drodze odpowiednich działań (*processes*). Należą do nich:

⁹ W. Bieńkowski, P. Sadza, *Rola instytucji w poprawie konkurencyjności gospodarki – zadania dla rządu*, [w:] *Konkurencyjność gospodarki polskiej a rola państwa przed akcesją do Unii Europejskiej*, red. H. Podedworny, J. Grabowiecki, H. Wnorowski, Uniwersytet w Białymstoku, Białystok 2000, s. 59.

- system społeczno-gospodarczy,
- polityka ekonomiczna rządu,
- jakość instytucji i ich stabilność.

Determinantów konkurencyjności jest wiele, niektóre warunkują jej osiągnięcie w krótkim okresie, inne zapewniają jej podtrzymywanie w dłuższej perspektywie¹⁰. Można tu wymienić¹¹: dostępność zasobów oraz ich jakość, organizację i wykorzystanie zasobów, zdolności menedżerskie i wyniki, popyt międzynarodowy i warunki podaży, klimat, politykę, a także czynniki jakościowe. tj.¹²: postęp technologiczny, innowacje, korzyści skali, jakość produktów, systemy zarządzania, stosunki pracy oraz charakter procesów wytwórczych. W jednym z **raportów Komisji Europejskiej na temat konkurencyjności** przedstawiono zestawienie jej determinant związanych przede wszystkim z poziomem życia, poziomem zatrudnienia i produktywności czynników wytwórczych w postaci piramidy konkurencyjności (por. rys. 1).

Rys. 1. Piramida konkurencyjności

Źródło: Benchmarking the Competitiveness of European Industry, COM (96) 463 final, Brussels, 09.10.1996.

Na szczycie piramidy znajduje się wskaźnik syntetyczny przedstawiający standard życia (PKB *per capita*), niższe poziomy stanowią jego „rozbicie” na stopę zatrudnienia i produktywność, a te następnie na kolejne ich determinanty. Uniwersalność tej

¹⁰ A. Mickiewicz, *Konkurencyjność i wiedza w perspektywie integracji z Unią Europejską*, [w:] *Agrobiznes. Pozarolnicze przedsięwzięcia gospodarcze na obszarach wiejskich*, Akademia Rolnicza, Szczecin 1997, s. 56.

¹¹ P. Leat, J. Middleton, B. Kupiec, G. Entwistle, *Konkurencyjność rolno-żywnościowa Polski w czasie akcesji do Unii Europejskiej*, [w:] *Strategiczne opcje dla polskiego sektora agrobiznesu w świetle analiz ekonomicznych*, SGGW, Warszawa 2000, s. 2.

¹² A. Zielińska-Głębocka, wyd. cyt., s. 13.

koncepcji pozwala zastosować ją do analizy różnych segmentów gospodarczych, a zatem całej gospodarki, poszczególnych jej gałęzi, regionów czy przedsiębiorstw¹³.

Z przedstawionych klasyfikacji determinantów konkurencyjności gospodarki wynika, że proces weryfikacji i doboru możliwie najbardziej efektywnych instrumentów wpływających na wzrost konkurencyjności powinien być rozpatrywany przy uwzględnieniu kilku uwarunkowań. Przede wszystkim te same narzędzia, zgodnie z zasadami ekonomii deskryptywnej, mogą odmiennie oddziaływać w krajach o ugruntowanej gospodarce rynkowej oraz w krajach, w których system ten dopiero powstaje. Skuteczność poszczególnych instrumentów zależy także od sfery instytucjonalnej poszczególnych krajów, kultury, tradycji, a także religii. Poza tym kraje należące do ugrupowań gospodarczych muszą stosować się do pewnych ograniczeń. Zatem dobór odpowiednich instrumentów oceniających międzynarodową konkurencyjność nie może polegać jedynie na adaptowaniu rozwiązań istniejących w jednym kraju do innego kraju, ale powinien także uwzględniać uwarunkowania wewnętrzne oraz miejsce danego kraju w gospodarce światowej.

3. Podsumowanie

Wraz z pogłębianiem się procesów integracji oraz globalizacji konkurencyjność nabiera coraz większego znaczenia. W sytuacji nieograniczonych potrzeb oraz ograniczonych zasobów konkurencja stymuluje postęp społeczno-ekonomiczny, innowacyjność i racjonalne gospodarowanie, „oznacza wspólne poszukiwanie najlepszego rozwiązania właściwego problemu, we właściwym miejscu i we właściwym czasie”¹⁴.

Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki określana jest mianem konkurencyjności typu czynnikowego. Jest to zdolność gospodarki do osiągnięcia możliwie największych korzyści z uczestnictwa w międzynarodowym podziale pracy. Korzyści te związane są z kształtowaniem się międzynarodowej pozycji konkurencyjnej. Ogólnie można stwierdzić, że konkurencyjność międzynarodowa to zdolność oraz motywacja danej gospodarki do długookresowego rozwoju gospodarczego w warunkach gospodarki otwartej. O konkurencyjności gospodarki decyduje zdolność do szybkiego wprowadzania nowoczesnych rozwiązań technologicznych, technicznych, menedżerskich i organizacyjnych oraz przekształcenia ich w sukces komercyjny. Potwierdzają to przedstawione w artykule klasyfikacje determinantów konkurencyjności gospodarki, które w mniejszym lub większym stopniu uwzględniają znaczenie wpływu **innowacyjności** na konkurencyjność międzynarodową. Pozwala to na stwierdzenie, że głównym źródłem wzrostu gospodarczego, konkurencyjności, wydajności i zatrudnienia jest obecnie technologia. Międzynarodowa zdolność konkurencyjna danego kraju zdeterminowana jest przez **czynniki zewnętrzne**, do których należą: zmiany zdolności konkurencyjnej innych krajów, zmiany w międzyna-

¹³ Tamże, s. 13-14.

¹⁴ Grupa Lizbońska, *Granice konkurencji*, Poltext, Warszawa 1996, s. 133.

rodowej polityce handlowej, zmiany w charakterze międzynarodowej konkurencji, oraz przez **czynniki wewnętrzne**, do których zalicza się: zmiany efektywności gospodarowania, zmiany potencjału ekonomicznego, adaptacyjność i innowacyjność gospodarki.

Literatura

- Benchmarking the Competitiveness of European Industry, COM (96) 463 final, Brussels, 09.10.1996.
- Bieńkowski W., Sadza P., *Rola instytucji w poprawie konkurencyjności gospodarki – zadania dla rządu*, [w:] *Konkurencyjność gospodarki polskiej a rola państwa przed akcesją do Unii Europejskiej*, red. H. Podedworny, J. Grabowiecki, H. Wnorowski, Uniwersytet w Białymstoku, Białystok 2000.
- Competitiveness Factors and Criteria*, http://www.imd.ch/research/publications/wcy/Factors_and_criteria.cfm, 29.11.2008.
- Flejterski S., *Istota i mierzenie konkurencyjności międzynarodowej*, „Gospodarka Planowa” 1984, nr 9.
- Gorynia M., *Zachowania przedsiębiorstw w okresie transformacji. Mikroekonomia podejścia*, AE, Poznań 1998.
- Grupa Lizbońska, *Granice konkurencji*, Poltext, Warszawa 1996.
- Grzywacz W., *Współczesne problemy polityki gospodarczej*, PTE, Szczecin 1999.
- Leat P., Middleton J., Kupiec B., Entwistle G., *Konkurencyjność rolno-żywnościowa Polski w czasie akcesji do Unii Europejskiej*, [w:] *Strategiczne opcje dla polskiego sektora agrobiznesu w świetle analiz ekonomicznych*, SGGW, Warszawa 2000.
- Mickiewicz A., *Konkurencyjność i wiedza w perspektywie integracji z Unią Europejską*, [w:] *Agrobiznes. Pozarolnicze przedsięwzięcia gospodarcze na obszarach wiejskich*, Akademia Rolnicza, Szczecin 1997.
- The Competitiveness Indexes*, http://www.weforum.org/fweblive/groups/public/documents/wef_member_pdf/ger_06_07_1_1_geindexs.pdf, 29.11.2008.
- The World Competitiveness Report 1994*, World Economic Forum, Lausanne 1994.
- Zielińska-Głębocka A., *Podstawowe koncepcje i determinanty konkurencyjności*, [w:] *Konkurencyjność przemysłowa Polski w procesie integracji z Unią Europejską. Teoria, praktyka, polityka*, red. A. Zielińska-Głębocka, Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2000.

DETERMINANTS OF COMPETITIVENESS OF THE ECONOMY – THEORETICAL APPROACH

Summary

Alongside increased integration and globalization, competitiveness is constantly getting greater meaning. In times of unlimited needs and highly limited resources, competition stimulates both social and economical progress, as well as innovativeness and rational management. Competitiveness is a multi-dimensional category, which should be considered in a micro-, mezzo-, macro-, and mega-economical scale. International competitiveness of the economy is the ability and motivation of the economy to long-term economic development in an open economy. Competitiveness of the economy is determined by the ability to a rapid introduction of advanced technological, technical, managerial and organizational solutions, and their transformation into a commercial success.